

SLOVENSKÁ REČ

74 | 2009 | 6 |

časopis pre výskum slovenského jazyka

Z OBSAHU

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

Terézia Rončáková, Vetná modálnosť náboženskej publicistiky ■ Iveta Valentová, Derivované lexémy so slovným základom *-voz-*, *-vez-* v staršej slovenčine

DISKUSIE A ROZHĽADY

Ján Kačala, Pragmatickosť kodifikácie a vedecké diskusie ■ Jaromír Krško, Niekoľko poznámok k termínom *anojkonymum* a *terénny názov*

SPRÁVY A RECENZIE

Z histórie lexiky staršej slovenčiny. Martina Kopecká

KRONIKA

Jubilujúci Ján Bosák. Klára Buzássyová ■ Aktívne jubilantské desaťročie doc. Janky Klinckovej ■ Súpis prác Jany Klinckovej za roky 1999 – 2008. Júlia Behýlová ■ Gramatik a dialektológ, vedec a pedagóg Pavel Ondrus. Mária Šimková

ROZLIČNOSTI

Je sloveso *pomstiť sa* obojvidové? Slavomír Ondrejovič

Obsah 74. ročníka Slovenskej reči

SAP
SLOVAK ACADEMIC PRESS

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o., Bratislava

Jaromír Krško

NIEKOĽKO POZNÁMOK K TERMÍNOM ANOJKONYMUM A TERÉNNY NÁZOV

KRŠKO, J.: Some Remarks on Terms „Anoikonym“ and „Place Name“. *Slovenská reč*, 74, 2009, No. 6, pp. 357 – 362. (Bratislava)

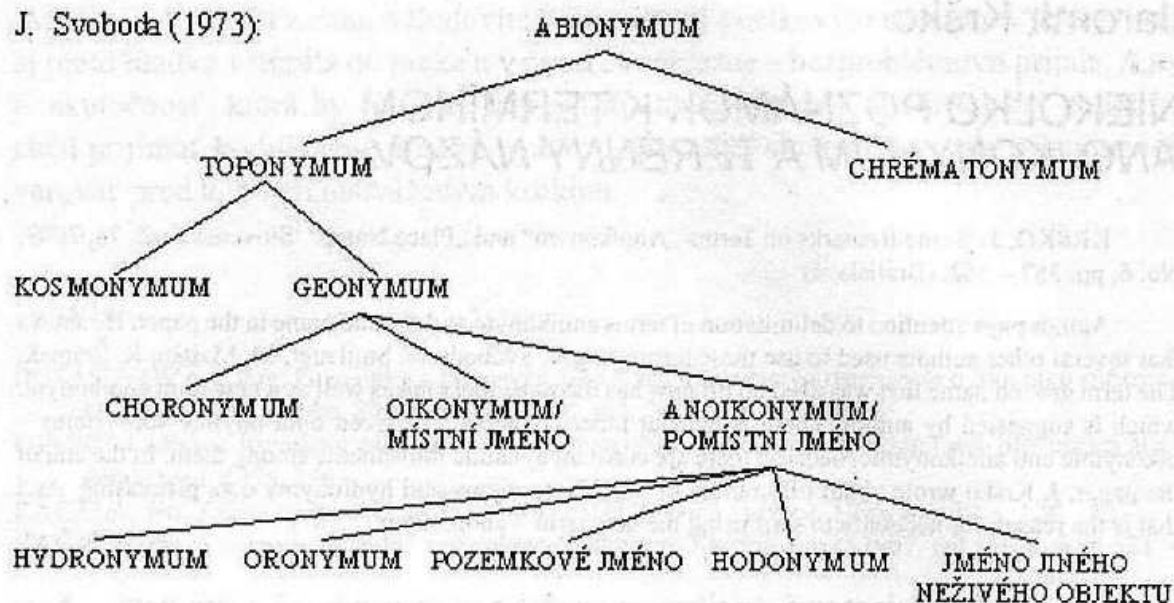
Author pays attention to delimitation of terms anoikonym and ground name in the paper. He shows that several other authors used to use these terms, e. g. J. Svoboda, V. Šmilauer, M. Majtán, R. Šrámek. The term ground name that was used up till now has the same meaning as well as a new term anoikonym, which is suggested by author. There is evident inner connection between both onymic subsystems – oikonymic and anoikonymic, because there are constant dynamic movements among them. In the end of the paper, J. Krško wrote about differences in Slovak toponymy and hydronymy data processing. And that is the reason for necessity to start using the new term – anoikonym.

Príspevok I. Valentovej *Anojkonymum alebo terénny názov?* uverejnený v *Slovenskej reči* roč. 74, 2009, č. 1, s. 31 – 34 otvára viacero otázok vhodných na diskusiu, a to v čase postupného prehodnocovania a zjednocovania onomastickej terminológie v rámci slovanskej a európskej onomastiky, najmä po obsahovej stránke jednotlivých termínov.

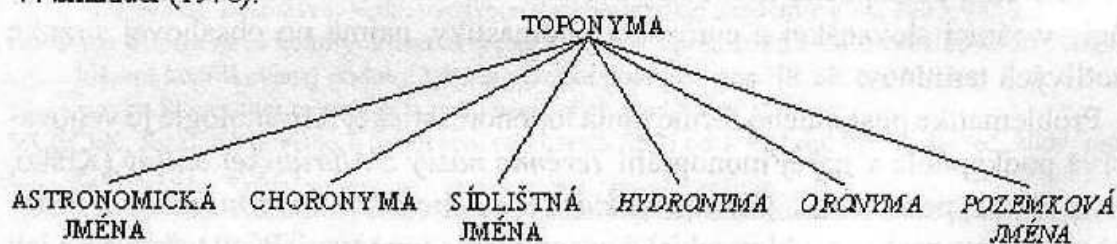
Problematike postupného formovania toponomastickej terminológie je venovaná prvá podkapitola v našej monografii *Terénne názvy z Muránskej doliny* (Krško, 2001, s. 7 – 11) pod názvom *Objekty výskumu a toponomastická terminológia*, v ktorej sú modelovo zachytené hierarchické usporiadania toponymických termínov a ich vzájomné vzťahy vo vertikálnom smere. Analyzujú sa tu toponomastické termíny používané J. Svobodom (1973) uverejnené v špeciálnom čísle Zpravodaja Místopisné komise ČSAV (1973, roč. 14, č. 1) pod názvom *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky*; V. Šmilauerom (1976) – *Třídění vlastních jmen*, ktoré uverejnil v zborníku z V. slovenskej onomastickej konferencie; terminologické sústavy M. Majtána z rokov 1976 – *Základná slovenská toponomastická terminológia* uverejnené taktiež v zborníku z V. slovenskej onomastickej konferencie a z roku 1996 publikovanú v monografii *Z lexiky slovenskej toponymie a hierarchizáciu toponomastických termínov* uverejnených v kolektívnom diele *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika...* z roku 1983, ktorú pripomenula L. Olivová-Nezbedová vo svojej štúdii z roku 1998.

Pre lepšiu názornosť uvádzame jednotlivé schémy toponomastických termínov:

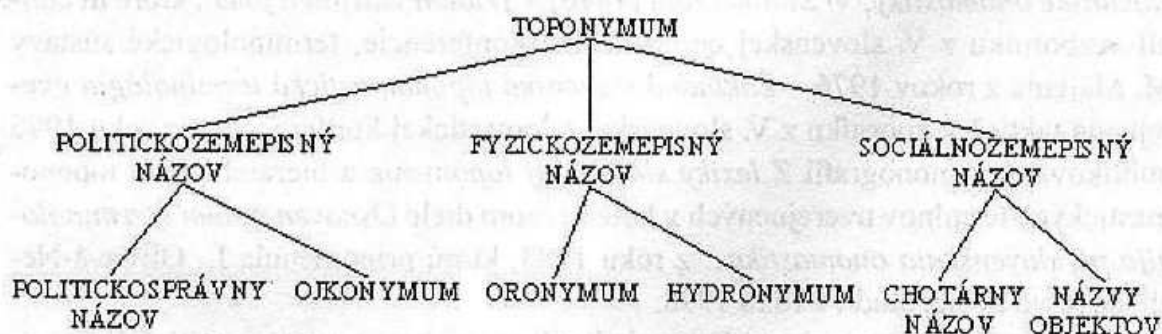
J. Svoboda (1973):

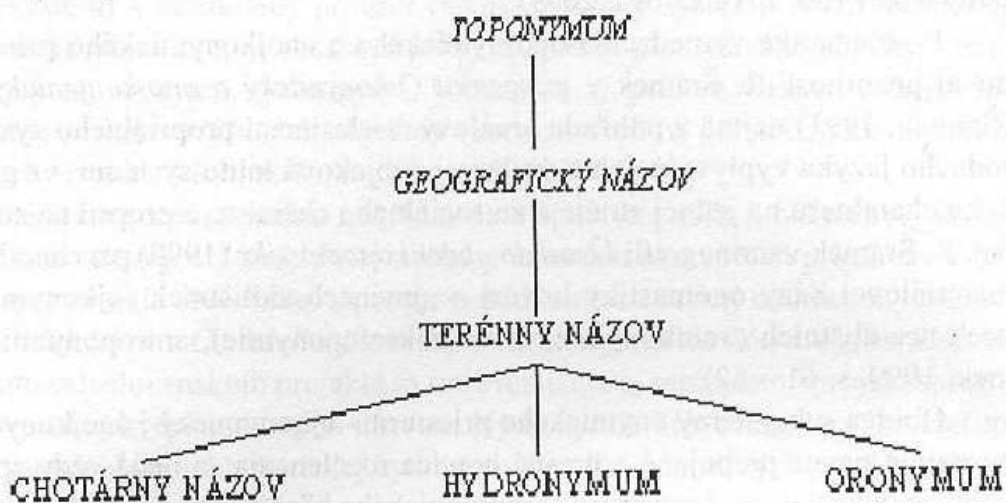
V. Šmilauer (1976):

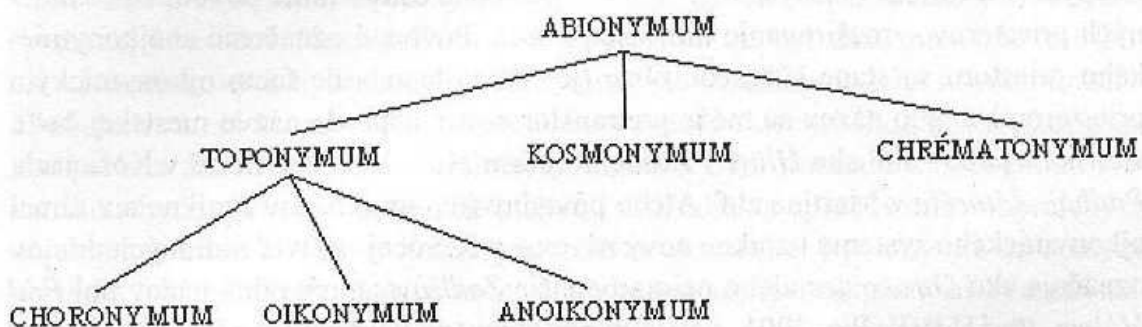
M. Majtán (1976):

M. Majtán (1996):

V *Osnoven sistem* je hierarchia takáto (Oliivo vá-Nezbedová, 1998, s. 53):

Termín anojkonymum sa v naznačených schémach vyskytuje len u J. Svobodu (tu je uvedený spolu so synonymným termínom *pomístní jméno*) a zahŕňa v sebe hydronymá, oronymá, „pozemková jména“, hodonymá, a „jména jiného neživého objektu“ a v terminologickej sústave *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika...* (1983), kde je zachované trichotomické členenie toponým na choronymá (názvy veľkých oblastí – napr. svetadielov), ojkonymá (názvy osídlených častí, resp. názvy ľudských sídel) a anojkonymá (názvy neosídlených častí). Tu treba zdôrazniť, že anojkonymum by sa terminologicky nachádzalo medzi toponymom a ďalšími toponomastickými termínmi označujúcimi menšie geomorfologické objekty v horizontálnom i vertikálnom členení – hydronymom (vodným názvom), oronymom (názvom objektu vo vertikálnom smere – vrchu, doliny), speleonymom (názvom jaskyne), hodonymom (pomenovaním ciest) atď. V tomto chápaní sme v práci *Terénne názvy z Muránskej doliny* namiesto termínu *anojkonymum* uprednostnili ter-

mín *terénny názov*, ktorý sa obsahovo mierne odlišoval od zaužívaného termínu choťárny názov (tak aj Valentová, 2009).

Problematike vymedzenia ojkonymického a anojkonymického priestoru venoval pozornosť R. Šrámek v príspevku *Oikonymický a anoikonymický priestor* (Šrámek, 1991) najmä z pohľadu areálových vlastností propriálneho systému národného jazyka vyplývajúcich z druhej dvojakosti tohto systému – z geografického charakteru na jednej strane a zo sociálneho charakteru proprií na strane druhej. R. Šrámek v monografii *Úvod do obecnej onomastiky* (1999) pri charakteristike materiálnej bázy onomastiky hovorí o „jménech sídlištných (ojkonymie), jménech nesídlištných (anoikonymie, dříve mikrotoponymie), antroponymii....“ (Šrámek, 1999, s. 61 – 62).

Obidva subsystemy onymického priestoru – ojkonymický i anojkonymický sú navzájom pevne prepojené a presná hranica rozčlenenia sa nedá vždy spoľahlivo určiť, pretože tieto subsystemy z chronologického hľadiska podliehajú dynamickým zmenám a vzájomným preskupeniam. Najčastejšie sa stretne s javom, že sa pôvodne anojkonymický priestor s väčšou časťou svojej nomenklatúry stane ojkonymickým priestorom (subsystemom). Ide o postupné osídľovanie pôvodne neosídlených priestorov – rozširovanie intravilánu obce. Pôvodné označenie anojkonymického priestoru sa stane súčasťou obce (jej intravilánu – de facto ojkonymickým priestorom) a jeho názov sa môže pretransformovať napr. do názvu mestskej časti, sídliska a pod. – sídlisko *Hliny* v Žiline, *Kapustníská* v Revúcej, *Pereš* v Košiciach, *Podháaj*, *Záturčie* v Martine atď. Alebo pôvodný (terénny) názov zanikne a v rámci ojkonymického systému vznikne nový názov – v Revúcej sa štvrť rodinných domov označuje ako *Otrokovice* alebo pejoratívnejšie *Zadlžovice*, pôvodný názov bol *Pod Hájom*, *Pod Háj* (Krško, 2001, s. 9). Terénne názvy pomenúvajúce pôvodné onymické body (slovami I. Valentovej – anojkonymá) týchto anojkonymických subsystemov sa môžu dochovať napr. v názvoch ulíc – *Na Garbanku*, *Na Zábavu*, *Pod hôrkou*, *Vršky* a pod.

V praxi môže nastať aj opačný prípad – pôvodne ojkonymická časť sa stane anojkonymickou. Ide o zánik obce – jej názov sa stáva súčasťou miestnej toponymie vo forme terénneho názvu (napr. *Paraštiná*, *Lehôtka* v Turci). Ak však ide o lokalitu blízko rozširujúceho sa územia obce, postupne sa môže opäť stať súčasťou jej ojkonymického systému – napr. dnešné sídlisko *Veča* je v súčasnosti mestským sídliskom Šale, v minulosti išlo o obec *Veca* (od psl. *vět-* + *-ja* – ľudové zhromaždenie prevažne právneho charakteru – Krajčovič, 2005, s. 142), ktorá neskôr zanikla.

Prechodom z ojkonymického do anojkonymického subsystemu a opačne sa mení aj terminologické začlenenie názvov – z terénneho názvu sa stáva urbanonymum, alebo z ojkonyma sa stáva terénny názov. Rečnická otázka I. Valentovej v názve spomínaného príspevku vlastne zjednodušuje vnímanie sociálneho onymického

priestoru (v danej úrovni terminologickej hierarchizácie) na osídlený priestor (ojkonymický systém) a neosídlený priestor (anojkonymický systém). Nami zaužívaný termín *terénny názov* svojím obsahom pokrýval všetky pomenované objekty v teréne (hydronymá, orónymá, speleonymá, hodonymá...), pričom v rámci orónym ide o zastúpenie nielen vyvýšených objektov (kopcov, vrchov, pohorí...), ale aj znížených útvarov (rovín, údolí, dolín, rokĺín a pod.).

Problém zavedenia termínu *anojkononymum* spočíva podľa I. Valentovej nielen v jeho obsahovom vymedzení, ale aj v jeho prezentácii ako súčasť pripravovaného projektu spracovania slovenskej toponymie podľa vzoru českej onomastiky – *Slovník pomístních jmen v Čechách a Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Popri tomto celoslovenskom projekte sa totiž realizuje aj samostatný projekt spracovania slovenskej hydronymie pod názvom *Hydronymia Slovaciae*, ktorého cieľom je spracovanie súčasnej i historickej hydronymie podľa jednotlivých povodí, pričom pod pojmom hydronymia máme na mysli názvy vodných tokov (potokov a riek), vodných plôch (nádrží, jazier, rybníkov, plies), vodných zdrojov a vodopádov. Výsledkom projektu by malo byť lexikologické, genetické a lingvogeografické spracovanie lexiky slovenskej hydronymie ako súčasť historickej a súčasnej slovenskej spisovnej a nárečovej lexiky. Ďalšou fázou projektu má byť zaznamenanie distribúcie východiskových hydrolexém a hydroformantov z diachrónneho i synchronného hľadiska v rámci územia SR (podobne ako v Atlase slovenského jazyka), prípadne komparácia zistených slovenských hydrolexém a hydroformantov s ostatnou slovenskou hydronymiou. Práve historickými dokladmi a spracovaním onymických objektov sa bude odlišovať koncepcia analýzy slovenskej hydronymie od analýzy slovenských terénnych názvov, ktorých súčasťou sú, (prirodzene), aj hydronymá, v pripravovanom slovníku. Vyčlenenie hydronymie v rámci navrhovaného názvu *Slovník slovenských terénnych názvov a hydroným* by však poukazovalo na redundantnosť spracovania slovenskej hydronymie. Preto by boli vhodnejšie názvy *Slovník slovenských terénnych názvov*, prípadne (podľa českých vzorov) *Slovník terénnych názvov Slovenska* ale terminologicky by vyhovovali aj názvy *Slovník slovenskej anojkonymie*, prípadne *Slovník slovenských anojkoným*.

Navrhované termíny *anojkononymum*, *anojkonymia* preverí čas a onomastická prax.

Literatúra

- KRAJČOVIČ, Rudolf: Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest. 1. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2005. 230 s.
KRŠKO, Jaromír: Terénne názvy z Muránskej doliny. 1. vyd. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied UMB Banská Bystrica, 2001. 232 s.

- MAJTÁN, Milan: Základná slovenská toponomastická terminológia. In: Zborník Pedagogickej fakulty UPJŠ v Prešove. Roč. XII. Zv. 3. Slavistika. V. zasadanie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku a V. slovenská onomastická konferencia. Prešov 3. – 7. mája 1972. Red. M. Blich a M. Majtán. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976. s. 113 – 116.
- MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. 1. vyd. Bratislava: VEDA, 1996. 191 s.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše: K hierarchii onomastických termínů podle objektů pojmenovaných vlastními jmény. In: Acta onomastica, XXXIX, 1998, s. 46 – 54. VALENTOVÁ, Iveta: *Anojkonymum* alebo *terénny názov*? In: Slovenská reč, roč. 74, 2009, č. 1, s. 31 – 34.
- SVOBODA, Jan a kol.: Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. In: ZMK, 14, 1973. 280 s.
- ŠMILAUER, Vladimír: Třídění vlastních jmen (Teze). In: Zborník Pedagogickej fakulty UPJŠ v Prešove. Roč. XII. Zv. 3. Slavistika. V. zasadanie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku a V. slovenská onomastická konferencia. Prešov 3. – 7. mája 1972. Red. M. Blich a M. Majtán. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976, s. 109 – 111.
- ŠRÁMEK, Rudolf: Oikonymický a anoikonymický prostor. In: X. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 13. – 15. septembra 1989. Red. J. Kačala. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1991, s. 14 – 35.
- ŠRÁMEK, Rudolf: Úvod do obecné onomastiky. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 191 s.